

Regie: Rembrandt in 10 beelden

Rembrandt als regisseur in de schijnwerpers

Rembrandt was een meesterlijke verhalenverteller, niet in woorden maar in beeld. Hiervoor gebruikte hij technieken die ook in het theater werden ingezet, zoals gezichtsuitdrukkingen, gebaren, belichting, kostuums en attributen. En hij ging op zoek naar het moment waarop de spanning te snijden is — de ultieme *suspense*. In de tentoonstelling *Regie: Rembrandt* wordt voor het eerst Rembrandts rol als regisseur van zijn kunstwerken in de schijnwerpers gezet. En wordt duidelijk hoe 17de-eeuwse schilders en theatermakers elkaar inspireerden.

Regie: Rembrandt vertelt het verhaal van Rembrandt en het theater in Amsterdam dat in zijn tijd opkwam. We gaan onder meer met hem mee langs zijn observaties van (straat)theater. Daarna keren we terug naar Rembrandts atelier, om te onderzoeken welke regietechnieken hij gebruikte bij het verbeelden van zijn eigen verhalende voorstellingen.

Regie: Rembrandt is te zien van 2 maart t/m 26 mei in Museum Rembrandthuis.

De perspreview vindt plaats op dinsdag 27 februari om 10.00 uur. Aanmelden kan via

press@rembrandthuis.nl

Zeven regietechnieken

Net als theaterregisseurs zette Rembrandt alle elementen in zijn kunstwerken naar zijn hand, met als doel een verhaal zo meeslepend en overtuigend mogelijk te verbeelden. De belangrijkste regietechnieken waren:

- De keuze van het moment
- Handgebaren
- Gezichtsuitdrukkingen
- Attributen en kostuums
- Houdingen
- Belichting
- Compositie

Om gezichtsuitdrukkingen te oefenen, ging Rembrandt voor de spiegel zitten en maakte hij dit soort etsen.

Rembrandt, *Zelfportret, studie van verbazing*, 1630. Ets, Museum Rembrandthuis, Amsterdam

Het schandaal

De Bijbelse Suzanna staat op het punt om te gaan baden. Twee machtige mannen, ouderlingen, beloeren haar vanuit de bosjes. Ze fluisteren haar toe dat ze seks met haar willen. Suzanna schrikt. Rembrandt laat hier de 'peripetie' zien, de grote wending in het verhaal en daarmee het meest beladen moment, hier letterlijk zien: de draaiing van Suzanna's lichaam weerspiegelt het omslagmoment in het verhaal. Haar blik kruist de onze. Daarmee betreft Rembrandt ons in haar lot. Een meesterlijke regie, want ongemakkelijker dan dit wordt het bijna niet.

Rembrandt, *Suzanna*, 1636. Olieverf op paneel, Mauritshuis, Den Haag

Vreselijke leugen

Dit schilderij – dat een bijbels verhaal verbeeldt – gaat over een vreselijke leugen. Rechts staat Potifar, hoveling van de farao. Hij hoort hoe zijn vrouw verklaart dat ze bijna is verkracht door Jozef. Maar in werkelijkheid was zijzelf de dader. De schok op het gezicht van Jozef (links in de schaduw) spreekt boekdelen.

In het Bijbelverhaal komt Jozef helemaal niet voor in deze scène. Maar in zijn regie voegde Rembrandt hem toe om duidelijk te maken dat hier groot onrecht plaatsvindt.

Dit schilderij maakte Rembrandt in het Rembrandthuis en komt na bijna 400 jaar weer terug naar de plek waar het is gemaakt.

Rembrandt, *De vrouw van Potifar beschuldigt Jozef*, 1655. Olieverf op doek, Staatliche Museen zu Berlin, Gemäldegalerie, Berlijn

De perfecte tulband

Volgens meerdere leerlingen van Rembrandt kon hij wel twee dagen doen over het opbinden van een tulband. Hij nam blijkbaar de tijd om kostuumonderdelen goed in elkaar te zetten, voordat hij ging tekenen of schilderen. Deze studie van een oude man zal waarschijnlijk net zo aandachtig zijn voorbereid. Rembrandt maakte dit schilderij als voorstudie voor de hogepriesters op zijn schilderij van de berouwvolle Judas, dat zich bevindt in de collectie van het Mulgrave Castle, UK. Hij wilde precies weten hoe het licht van achteren op een mannenhoofd met een tulband valt.

Rembrandt, *Studie van een oude man met tulband*, 1626/27. Olieverf op panel, The Kremer Collection, Amsterdam.

Vier verhalen in één

Meestal laten kunstwerken één moment zien, één scène. Net als in het theater, waar eenheid van tijd, plaats en handeling een gouden regel is. Maar Rembrandt brengt in deze ets vier momenten uit één Bijbelverhaal bij elkaar, alsof ze tegelijkertijd plaatsvonden. Hij regisseerde de menigte in fraaie 'troeping' (groepjes) en met 'sprong' (variatie in hoogte). En hij bracht volop 'verscheydenheydt' (variatie) aan in de personages. De voorstelling heeft bovendien iets theatraals. En doet denken aan de 'vertoningen' (tableaux vivants), die zo populair waren in de Schouwburg.

Rembrandt, *Christus predikend ('De Honderdguldenprent')* (detail), ca. 1648. Ets, Museum Rembrandthuis, Amsterdam

Kwakzalver op straat

In Rembrandts Amsterdam kon je verschillende vormen van theater beleven op straat. Vooral de jaarlijkse herfstkermis bood veel vermaak, met muzikanten, kwakzalvers en reizende theatergezelschappen.

Rembrandt tekende veel in de buurt. Hij zag de kwakzalver waarschijnlijk gewoon op straat en heeft toen deze tekening van hem gemaakt. Uit de losse pols. De kwakzalver staat op een verhoogd podium en heeft een zelfverzekerde houding aangenomen. Rembrandt wist hier het onzichtbare weer te geven: het gesproken woord. De geopende mond en uitgestoken arm van de kwakzalver geven aan dat hij midden in zijn onzinverhaal zit.

Rembrandt, *Een kwakzalver op een podium voor een bord, met een papegaai op zijn schouder*, ca. 1636. Tekening, Albertina, Wenen

Mannen spelen vrouwen

Op 3 januari 1638 opende in Amsterdam de eerste schouwburg van Nederland. Vanaf dit moment kon vrijwel elke Amsterdammer, tegen betaling, naar het theater. Maar liefst twee keer per week, op maandag en donderdag.

Het eerste stuk dat werd opgevoerd in de Schouwburg was de *Gysbrecht van Aemstel* van Joost van den Vondel. Rembrandt zat ook in het publiek. Hij tekende dit vrouwelijke personage in actie, en misschien is het wel Badeloch. Maar dan door een mannelijke acteur gespeeld. Vrouwen mochten tot 1655 niet op het toneel staan. Wellicht draagt de acteur handschoenen om zijn mannelijke handen te camoufleren?

Rembrandt, *Studie van een acteur in een vrouwenrol (Badeloch?)*, ca. 1636/39.
Tekening, Museum der Bildenden Künste, Leipzig

Acteur en herbergier

Rembrandt bezocht de Amsterdamse Schouwburg. Bewijs hiervoor zijn tekeningen die hij maakte 'naer het leven', dus op basis van zijn eigen observaties. Hij zoomde daarbij vooral in op de acteurs. Eén acteur tekende hij zelfs meerdere malen: Willem Ruyter.

Willem Ruyter was een indrukwekkende verschijning. Met zijn krachtige uitstraling was hij in zijn eentje podiumvullend. Hij was de sterspeler van de nieuwe Schouwburg. Hij ontving anderhalve gulden per voorstelling; relatief veel, maar niet genoeg om van rond te komen. Naast 'speelder' verdiende Ruyter dan ook bij als herbergier.

Rembrandt, *Acteur Willem Ruyter in een boerenrol, met een studie van zijn gezicht en een personage met een bierkan*, ca. 1638. Tekening, Victoria and Albert Museum, Londen

De gierigaard Pantalone

Pantalone, een beroemd Italiaans theaterpersonage, is een enigszins gefrustreerd type dat denkt alles te kunnen kopen met geld. Maar hij is ook een gierigaard, die alleen geld uitgeeft als het echt moet. Waarschijnlijk vond Rembrandt Pantalone grappig en interessant vanwege zijn kostuum en attributen, maar ook vanwege zijn maniertjes.

Pantalone is dan wel een oude man, toch loopt hij in rap tempo en praat hij druk gebarend. De enige manier om zijn handen onder controle te houden, is door ze op zijn rug te houden. En dat is precies wat Rembrandt hier laat zien: zijn Pantalone gebaart met de ene hand en houdt de andere op de rug.

Rembrandt, *Acteur in de rol van Pantalone*, ca. 1636. Tekening, Hamburger Kunsthalle, Hamburg

Acteer zelf & slow watching

Wat Rembrandt deed, doen wij nu ook. Iedereen is op sociale media bezig met foto's en video's. Je bepaalt een moment, hoe je kijkt, of je een gebaar maakt en welke kleding je aan hebt. En je maakt een compositie, al is het maar door een achtergrond te kiezen. Het is allemaal visuele *storytelling*. En jij bent de regisseur.

In de tentoonstelling zijn verschillende interactieve plekken waar bezoekers de kans krijgen om zelf aan de slag te gaan, te acteren en te leren van Rembrandt.

Daarnaast zijn er bij verschillende kunstwerken een *slow watching* multimediatour waar de bezoeker wordt begeleid in het kijken naar Rembrandts zorgvuldige regie – als een soort *guided meditation*.